

## PAMFIL BILȚIU,<sup>1</sup> ROMÂNIA

**Cuvinte-cheie:** naștere, perioadă prenatală, nou-născut, interdicții, rituri.

### Ceremonialul nașterii la Lăpuș

#### Rezumat

Studiul nostru, întemeiat pe cercetări directe în teren, este rezervat obiceiurilor de naștere din comuna Lăpuș, care se caracterizează printr-un conservatorism și arhaism aparte.

În prima parte am analizat perioada prenatală în care am pus accent pe riturile-interdicții legate de menținerea sarcinii și care exprimă grija familiei de a aduce pe lume urmași în deplină stare de sănătate.

Partea de investigație am rezervat-o nașterii propriu-zise, în care am tratat riturile de ușurare a nașterii, riturile de separare, precum și prescripțiile ritualice legate de prima ciupă, care reflectă și grija familiei de a transmite nou-născutului trăsături menite a-l integra în societate. Am acordat spațiu și riturilor de apărare al nou-născutului, despre care se credea că este predispus la tot felul de afecțiuni, la care se adaugă riturile de purificare ale lăuzei.

O secvență ceremonială de mare importanță a ceremonialului nașterii, căreia i-am acordat atenția corespunzătoare, este botezul care marchează trecerea nou-născutului într-o colectivitate creștină și care ocazională rituri având funcția de a transmite copilului o serie de trăsături și aptitudini, dar având și funcția de integrare. În această secvență am acordat atenție și practicilor de oprire a deceselor copiilor din familie, un loc aparte ocupându-l vânzarea rituală a nou-născutului pe fereastră.

În ultima parte a studiului nostru am acordat spațiul cuvenit îngrijirii nou-născutului, și am analizat practici legate de integritatea fizică a copilului, precum și tratarea empirică a celor mai frecvente boli care survin imediat după naștere.

---

<sup>1</sup> Baia Mare.

**Keywords:** birth, prenatal period, newborn, interdictions, rites.

## **The Birth Ceremonial in Lăpuș**

### **Summary**

Based on our direct research on the ground, our study is reserved for the customs of birth of Lăpuș commune, individualized by a particular conservatism and archaism.

In the first part, we analyzed the prenatal period, focusing on the prohibitive rituals concerning the maintenance of pregnancy that express the family's concerns for bringing healthy offspring into the world.

The investigation part of the study focuses on the actual childbirth where we discuss birth relief rituals, rites of separation, as well as the ritual prescriptions related to the newborn's first bath, which also reflect the family's care to transmit the newborn traits meant to integrate him into society. Proper attention has been given to the rites of defence of the newborn, which was thought to be prone to all sorts of diseases, to which are added the rites of purification.

A ceremony sequence of great importance linked to the birth ceremony is the baptism that marks the passage of the newborn in a Christian community that performs rites with the functions of transmitting to the child a series of traits and skills and which have integration functions as well. In this sequence, we also paid attention to the practices to prevent children from dying in the family. In addition, a special place in the study occupies the ritual of the newborn's selling through the window.

The final part of the study focuses on the care of the newborn, in which we examined practices related to the physical integrity of the child and the empirical treatment of the most common illnesses that occur immediately after birth.

## Ceremonialul nașterii la Lăpuș

### Perioada Prenatală

Nașterea, cu întreg repertoriul de rituri și tradiții, menită a asigura perpetuarea speciei umane, să asigure brațe de muncă pentru familie, s-a bucurat, la poporul român, de o importanță deosebită. Așa cum menționează și Al. Lambrior, la zorile vieții, ca și la apusul ei, sunt la românii țărani o seamă de obiceiuri și credințe vrednice de luat aminte. (Lambrior, 1976: 174).

Îndată, după căsătorie, se manifestă la omul din popor dorința de a aduce pe lume copii. O perioadă mai îndelungată, scursă de la întemeierea căsătoriei, genera teama femeii de a nu putea avea copii. Drept urmare, omul din popor a născocit diferite practici menite a obține graviditatea, unele încreștinate datorită propagandei bisericii. Pentru a rămâne însărcinate, femeile plăteau slujbe, duceau prescuri la biserică. Credința în eficiența slujbelor, a sărindarelor, a pelerinajului pe la icoane făcătoare de minuni, ținerea posturilor în acest sens este răspândită peste tot la poporul român, care în familie se moștenește prin tradiție. (Gorovei, 1976: 246).

În scopul obținerii sarcinii, femeile practicau prescripții empirice din codul nescris al medicinei populare. Femeile făceau „scălzi cu sare, scălzi în nisip”.

Dar din variate motive, lesne de înțeles, femeile nu-și doreau să aibă mulți copii. Pentru femeile care nu-și doreau sarcina, medicina populară prescria tot folosirea buruienilor de leac. „Luau rădăcină de șteghie pe care o curățau și o uscau și o puneau în copilul nenăscut, o purtau o zi, două și pierdeau sarcina.”

Pentru a menține sarcina, în localitatea Lăpuș, gravida trebuia să respecte o seamă de interdicții. Între acestea distingem, mai întâi, cele referitoare la întâlnirea cu ființe umane, având deficiențe fizice: șchiop, orb, slut „ca să nu să facă copilu’ ca acia”. Femeia trebuia să se păzească de întâlnirea pe drum cu un om urât, pentru a nu naște un copil ca și el. Astfel femeia se gândea ferm să nu-i rămâie copilul ca și ființa întâlnită. Efectul era condiționat de fermitatea gândirii. „Trebuie tare, tare bine să să gândească.” Alături de fermitatea gândirii erau puse să acționeze formule orale, unele încreștinate. „Doamne, feri, să nu rămâie așè pruncu’ pă viața lui!”

O a doua categorie de interdicții viza comportamentul gravidei față de animalele din gospodărie. „Gravidei îi era interzis să dea în vită, să țână în brață iepuri, câni, pisici.” Se credea că nerespectarea acestor interdicții ar atrage după sine transferul la copil a însușirilor animalelor. Pentru a înlătura acest transfer se miza pe fermitatea gândirii, însoțită de formule orale de genul: „Doamne, dă să nu fie copilu’ în mutra iepurelui, în mutra

mâțului, în mutra cânelui”.

O altă categorie de interdicții sunt legate de comportamentul gravidei în incinta gospodăriei, fiindu-i interzise o serie de activități, dar și legate de comportamentul femeii în afara gospodăriei. „Gravidei îi era interzis să puie în poală grăunță de mazăre (fasole), porodici (roșii). Nu avea voie să-și coasă hainele, ca să nu coasă sporu’ pruncului. În interiorul casei nu-i era îngăduit a trece de meșter-grindă cu capu’ gol, nici să margă cu capu’ gol pă la izvoare și pă la ape.”

O categorie de interdicții avea legătură cu florile și anumite elemente vegetale. „Sub nicio formă nu-i era permis să-și puie flori la brâu, ca să nu facă pruncu’ pistruiat. Nu avea voie să pună spice de grâu la brâu, ca să nu rămâie sămne pă prunc. Când ieșea afară trebuia să-și pună pă cap o pițiană (frunză) de porumb.” Astfel de credințe au la bază analogia.

O categorie de interdicții o constituie cele referitoare la alimentație. „Gravida nu avea voie să mănânce fructe gemene, ca să nu facă prunci gemeni. Dacă trecea cineva mâncând pe lângă ea, trebuia să-i dea să guste. Dacă nu o îmbia, trebuia să-i ceară.

În perioada de graviditate, femeia însărcinată trebuia să urmeze și prescripții legate de igienă specifică perioadei. „Gravidei nu-i era permis de a se strânge prea tare la brâu, nici să pornească la drumuri lungi, să se ferească de stări de spaimă și de căzături. Nu-i era permis să treacă peste punte, să evite amețeli, să nu cadă în apă.” Gravida trebuia să se ferească de eforturi, să poarte haine largi și încălțăminte comodă.

În combaterea durerilor ivite în timpul sarcinii „femeile puneu pă burtă cărămizi încălzite, pungi cu sare încălzită, pieptare calde.” Unele indicații sunt legate de odihna gravidei. „Femeia groasă nu putea dormi pă spate, numa’ pă partea stângă sau dreaptă, ca să nu facă prinderea locului copilului, a plăcinții.”

Sexul nou-născutului avea implicații largi în viața familiei. Drept urmare, omul din popor a născocit practici de anticipare a sexului. Mișcările copilului în burtă slujeau drept un indiciu pentru ghicirea sexului. „Fata juca mai tare, băiatul era mai leneș”. Era importantă partea în care era simțit copilul în burtă, dreapta fiind atribuită băieților, iar stânga fetelor. Anumite deformări, în diferite puncte ale corpului, pe măsură ce avansa sarcina, slujeau și ele la ghicirea sexului. „Cu băieții ești lată în șele, iar fetele sunt mai înainte și în spate nu te prea cunoști.” Grețurile erau de asemenea puse în legătură cu prezicerea sexului. „Femeia care vărsa mai mult știa că a ave fată.” Cel mai des folosit era anticiparea sexului după aspectul feței. Gravida cu fața pătată anticipa nașterea unei fete. Existau și vrăjuri pentru prezicerea sexului.

### **Nașterea propriu-zisă**

Potrivit mentalității omului din popor, exista o anumită perioadă, anumite zile sau momente ale zilei, când era bine dacă se naștea copilul. În localitatea Lăpuș, dacă femeia naștea „la zile mari”, cum ar fi Paștile, Crăciunul, însemna că nou-născutul va fi mai văzut, întrucât atunci umblă lume mai multă și copilul poate fi „om de vază, fruntaș în sat, birău,

nănaș mare”. În privința momentelor zilei, se credea că acei care s-au născut seara nu vor avea noroc. Unele credințe legate de momentul din zi prielnic nașterii se asociază cultului solar. „De-l făcea pă sfințatu’ soarelui, zăceu că n-a avea noroc până-i lume. Cei ce să nășteau până-n ziua, or avea noroc în viață. Copiii care să nășteau sâmbăta spre duminică or avea și ii noroc.”

Moășele empirice, care dețineau o seamă de secrete, operau ritualic ori de câte ori femeia se afla în fața unei nașteri grele. Ea oficia așa-numitele rituri de ușurare a nașterii. Unele dintre acestea au suferit influențe creștine. „Când nu putea nicicum scăpa, apoi merea cineva la biserică și țingălea clopotu’ de două, trei ori. Plăteau slujbe preotului.

Așa cum arată Ivan Evseev, se credea că sunetele clopotului constituiau un mijloc magic de izgonire a spiritelor rele și de stimulare a forțelor vieții. (Evseev, 1998: 87).

Unele practici de ușurare a nașterii mizau pe elemente vegetale. „Ca să nască ușor, moașa lua coji de ceapă, le pune pe o lopată cu jar și o afuma pe gravidă.” Tot în cazul de nașteri grele „moașa lua un ciubăr cu apă, îl înfierbânta cu o piatră înfocată și îi făcea gravidei abureală”.

În privința locului preferat de femei de a aduce pe lume copilul, performerele noastre ne-au informat că adesea femeile nășteau jos, pe un ciubăr. Unele voiau „să nască pă pământ” că așa era metoda lor. „Femeia mai năștea în genunchi, lângă lădoi, lângă un scaun, lângă un pat.”

Rezultă că nașterea, la Lăpuș, conform prescripțiilor îndătinate, avea loc pe pământ, ceea ce semnifică că pentru prima dată, după naștere, copilul era încredințat pământului ca zeiță-mamă a tuturor.

Copiii erau moșiți de moășele empirice. Dacă ele nu puteau interveni la timp, intervenea mama gravidei, soacra sa, o vecină care a născut mai mulți copii, care puteau să-i dea ajutor la naștere. Moășele empirice erau selectate după anumite criterii. O moașă bună trebuia să fi născut mai mulți copii, să fie o femeie blândă, nerușinoasă, cu experiență în moșit. Cândva puține moașe moșeau copiii din tot satul. Moașa trebuia să fie apoi o femeie spirituală, care să cunoască repertoriul practicilor magice care se oficiau pe parcursul ceremonialului de naștere. O performeră din Lăpuș ne-a declarat că „o moașă bună este acea femeie care știe mai multe bozgonoșaburi, hori și poezii de aieste purtate de la una la alta”.

Sosirea moașei declanșează o serie de acte profilactice, care sunt, unele de domeniul purificării, altele de domeniul consacării în noua stare, altele de propițiere. Din actele de propițiere reiese că nou-născutul trebuie să fie om de cinste, „bocotănaș”, iar fetele să fie „prima la joc și prima la tăte lucrările”.

Îngroparea placentei avea sensul de rit de purificare, deoarece groapa se săpa sub streășina de la șură, sub prispă „ca să nu treacă galițele femeii sau omu’ păste locu’ pruncului, că îl spurca.” Eliminarea placentei se făcea după prescripțiile vechi de medicină populară, prin suflarea într-o sticlă.

Momentul de după naștere ocaziona rituri de separare. La început se tăia buricul copilului, operație făcută de moașă, după vechi prescripții ceremoniale. Cordonul era legat

cu sfoară, nu înainte de a se descânta. Cordonul ombilical se tăia numai în timpul plânsului copilului. Fața lui se ungea cu sânge, la fel și bărbia, pentru a i se transmite prin analogie culoarea sângelui.

Capătă o importanță aparte prima ciupă (baie). Apa era neîncepută, adusă de la vreun izvor. Vasele în care era ciupăit trebuia să fie noi, „să fie copilu' mândru”. În apă se puneau tot felul de flori frumoase și „babovnic” luat de pe fundul tăului. Nelipsit era din ciupă banul de argint, „să nu să lege de el nimic, să fie cum îi argintu' de curat”. Prescripțiile rituale legate de prima ciupă erau numeroase. În apă se mai punea țâță de la mamă „care făcè tare mult la frumuseță”. În prima scaldă se puneau bucăți din struțul de la steagul de nuntă și bucăți din struțul de la colacul miresii, pântru a fi „onorat ca și cum o fost steagu' și colacu' miresi”. Atât steagul de nuntă, cât și colacul miresii au în componență elemente vegetale de largă răspândire în folclorul nostru: busuioc, bărbânoc, spice de grâu etc. care imprimă acestor obiecte ceremoniale valențe magice. În ciupă se punea și zeamă de romaniță, scontându-se pe efectul curant al acestei plante de leac. La scoaterea copilului din ciupă se făceau anumite practici magice. Imediat se stingeau în ciupă nouă cărbuni înfocați „să nu să deoache, să nu să leje de el boalele, să nu aibă bai cu descântecele și vrăjurile”.

Aruncarea apei din ciupă presupunea un ritual riguros respectat. Ciupa nu se scotea până dimineața. Aruncarea apei se făcea la straturi de flori „să fie copilu' frumos ca florile”, „să fie plăcut, mândru și de cinste”. La Lăpuș, apa din ciupă se arunca și la rădăcina unui pom, ceea ce ne dovedește încredințarea copilului unui pom al vieții.

Așa cum arată cercetările, ca element original, apa constituie sursa existenței, element purificator și germinativ, provocator de forțe creatoare și abundență. În concepția populară tradițională, apa, ca element cosmogonic, devine substanță magică prin excelență. (Stoica-Vasilescu, 1970: 375).

Conform credințelor populare, după naștere, copilul era expus la tot felul de pericole și afecțiuni produse de forțele potrivnice. Drept urmare, ele trebuiau anihilate prin rituri și practici magice de apărare a nou-născutului. Mamele puneau sub perna copilului un pieptăne, o cruciuliță, care se punea și la mână. Leagănul se afuma cu tămâie și ai de vârvuri, iar cu usturoiul se făcea cruce la șeșu' (tocul) ușii, la patul lăuzei, la leagăn, la ferestre și la paturile din încăpere. Moașa, care era o adevărată maestră de ceremonii, trebuia să ia un ac cu un fir roșu care era tras de trei ori, apoi aplicat la mâna copilului și la zarul de la ușă. El avea menirea de a împiedica deochiul copilului când cineva intra la el.

Se credea că dintre duhurile ce puteau afecta mama și copilul erau Marț' Seara și Vineri' Seara. Apărarea împotriva lor se făcea prin rugăciuni și descântece.

Când cineva intra la copil trebuia să-și amintească să nu-l deoache, „să nu-l spurce”, iar la plecare trebuia să ia un fir de păr să-l pună la căpătâiul pruncului și să rostească formula: „Îț' las țâța și somnu'.”

Dacă, imediat, după naștere se oficiau o serie de acte cu rol apotropaic, o altă categorie de practici ritualice îndeplineau funcția de a transmite nou-născutului unele deprinderi legate de munca fizică sau intelectuală, dar și transmiterea unor calități legate

de frumusețea fizică. Copilului i se dădea în mână un creion „să fie domn”, i se mai dădea ciocan „să fie meșter”. Fetelor li se dădeau „indrele ca să știe lucru’ de mână, ac și ață să știe coasă”. Atât fetelor, cât și băieților li se dădea clopoțel care era scuturat și trebuiau să bea apă din el „să știe cânta frumos”. Prin transmiterea nou-născutului a unor astfel de calități se urmărea integrarea în societate a celui venit pe lume. În privința imprimării unor calități fizice, „moașa îi punea degetele în obraz atunci când era crud să aibă gropițe la față și i le punea și în bărbie. Tot moașa îl strângea de năsuc „să nu sie nările mari și hâde, să nu sie cârn”. Dacă mama dorea să-i schimbe culoarea ochilor, atunci îi mulgea țâță în ochi.

Poporul are credința că femeia care a născut un copil, cât și moașa care a îngrijit-o sunt spurcate. Conform tradiției, erau necesare practici și rituri de purificare. Mai ales lăuza trebuia să se supună unor interdicții. Femeia care naștea trebuia să stea pe pat cinci până la opt zile „după care era puternică și se putea scula”. În acest răstimp, nimeni nu avea voie să se apropie de ea. Lăuza, cât timp sta la pat, nu avea voie să se întoarcă de pe o parte pe alta. Lăuza și casa erau afumate cu coji de ouă și usturoi. Este momentul în care „babele meștere” intrau descântau „de curățare”. Alte practici destinate purificării locuinței și lăuzei sunt de natură creștină și constau în „aruncarea de aghiasmă, adusă de la popa, și se afuma casa cu tămâie”.

Lăpușenii, ca și românii de pretutindeni, cred că soarta unui om se află în mâna ursitoarelor care ursesc destinul unui nou-născut. La Lăpuș, ursitoarele erau în număr de trei și urseau la fereastră. „Spuneu câți ani îi trăi și după cine ti-i duce.” De regulă, cele ursite de ursitoare trebuiau să se împlinească. Ele mai urseau cum va fi viața celui nou născut, cum va trăi, ce moarte va avea. Ele erau așteptate cu alimente și bani puse pe o masă în camera lehuzei.

În satul Lăpuș circulă unele legende semnificative pe linia împlinirii celor ursite de ursitori. „Un băiat o vinit din armată și s-o cerut de mas la o familie. Peste noapte, femeia o făcut o fătuică. Și ursitoarele de la geam o zâs cătă fătuică: soldatu’ aista îi orânda ta, care-i în casă. El o auzât și s-o sculat până-n ziua. S-o-nfuriat când o auzât că trebe s-aștepte așa mult până s-a-nșura. O luat-o cu lădița di la leagăn și-o băgat-o-n gard. S-o gândit că acolo a muri. Fecioru’ o zâs:

-Asta să-m’ fie orânda? Ce minciuni îs aieste? Și s-o dus.”

I-o venit timpul de însurat la fecior. Și-o luat-o de soție pe fătuca pe care o pus-o-n gard, care o rămas cu o urmă de rană mare pe burtă. O dată când s-o dezbrăcat, o văzut-o și-o întrebat-o:

„-Da ce sămn ai așa mare pă burtă? Ce-ai pățât? Te-ai fript acolo?”

-Nu, zâce nevasta. Când m-o făcut mama, o durmit la noi o cătană. Și ursitoarele de la fereastră o ursit că el a fi orânda mea. Băiatu’ o auzât și când o ieșit din casă, mama durmea, tata încă n-o văzut, m-o luat cu lăduța și m-o aflat mama băgată înt-on par la grădinuță. De atunci îs rănită.

Atunci bărbatul o zâs:

-Să știi că io sunt acela.”

## Botezul

Secvența de cea mai mare însemnătate și complexitate din cadrul ceremonialului nașterii este botezul. Este o secvență cu adânci implicații sociale, întrucât între fină și moașă se stabilea un sistem de legături de rudenie. Implicațiile sociale rezidă mai întâi în alegerea nașilor de botez, care aruncă o lumină asupra unor stări de lucru ale vieții economice a satului din trecut. Nașii de cununie ai părinților erau și cei de botez, deoarece erau aleși dintre cei bogați și cu atașament față de noile familii întemeiate.

Numai în împrejurări deosebite nașul putea fi schimbat. Motivele puteau fi certuri, decese, plecare din localitate. Substituirea nașilor urma prescripției tradiționale. Nașii erau aleși din rudele mai apropiate ale nașilor de cununie. Există în localitatea Lăpuș și credințe legate de schimbarea nașilor. Dacă copiii botezați de nașe mor, ea nu mai botează „că nu are noroc la copii”. „Știu eu una pă care o chema Măricuță. Și aceie pă care cum îl boteza, imediat murea.”

Schimbarea nașului producea disensiuni în legăturile de rudenie dintre ei și fini, se lăsa cu dușmănie că „nănășitul îi tare de cinste. Nănașul să țânea tare de frunte, că nănașa și moașa erau primele în sat.”

Vorbind de legăturile puternice dintre fini și nași trebuie să menționăm că între copiii nașului și ai finilor nu se pot întemeia căsătorii, deoarece nașii sunt considerați părinții finilor.

Botezul, sub aspect ceremonial, implică intense pregătiri atât din partea nașilor, cât și a părinților celui ce va fi botezat. Lumânarea de botez se gătește după prescripții îndătinată. La capătul de sus se leagă plante cu frecventă utilizare în folclor: busuioc, bărbânoc, iederă, la care se atâră ciup (canaf) roșu și o fundiță roșie.

Data botezului era stabilită la două, trei, patru săptămâni după naștere, o perioadă necesară familiei, pentru o mai bună organizare a ceremonialului. După tradiția locală „era bine să se boteze copiii în zilele de dulce: marți, joi, sâmbătă, dar mai mândru era botezul când să făcea duminică”.

Când copilul prezenta simptomele unei maladii, era slab, moașa avea grijă „să-l jiluiască”. Jiluitul consta în rostirea unei rugăciuni și stropirea cu aghiasmă, acte însoțite de formule orale de genul: „De-i fi fecior să-ț' punem nume Ion, Gheorghe, Pavel. De-i fi fetiță îi punem nume: Maria, Ana, Pălaghe.” Practica se repetă de trei ori și copilul este considerat botezat pe jumătate. Numele sunt alese de către mamă.

Despre copiii rămași nebotezați se crede „că-s draci și pot deveni tricolici, strigoi, vârcolaci. Se crede despre acești copii că nu au suflet și nu să-ngroapă cu popă.”

Chemarea nașilor se face după o rânduială îndătinată. Li se făcea doi colaci asemănători cu cei cu care umblau chemătorii la nuntă. Colacii se împodobeau cu o năframă sau o ștergură, lucrute tradițional. Prin acest dar dat nașilor li se plăteau copiii.

Având în vedere mulțimea actelor ceremoniale, augurale și de propițiere, rosturile colacului nu pot fi la naștere decât de belșug și prosperitate. Colacul a fost din vechime primul dar, darul minim și obligatoriu, care a supraviețuit și în condițiile în care celelalte



daruri au fost substituite cu bani. (Bot, 1977: 317).

Petru Caraman stabilește o simbolică cu mult mai bogată a colacului ceremonial. El simbolizează recoltele bogate, pe câmp, succesul în creșterea vitelor, succesul în toate treburile gospodărești. (Caraman, 1983: 476).

Când veneau la botez, nașii aduceau un litru de țuică, plăcintă cu brânză, întreg trusoul copilului, dar și frânghie, fașe și-o bucată de pânză cu care botează preotul.

În vederea botezului, copilul era pregătit după prescripții îndătinate. Moașa spăla copilul, îl înfășa, iar în fașe punea un ban de argint să nu se lege nimic de el. La Lăpuș se obișnuia să se pună în perna copilului obiecte cu funcție apotropaică pentru a fi apărat de duhurile malefice: cipcă roșie, bani de argint, cuțit. Copilul este învelit complet să nu-l vadă lumea. El este dus la biserică de moașă, nașa neavând voie să pună mâna pe el. Când copilul era „slăbuc”, botezul se făcea la domiciliul mamei, la fel și iarna când era frig. Dar se boteza și acasă la preot.

În aceeași apă nu pot fi botezați doi copii, numai în cazul când sunt gemeni. Potrivit ceremonialului religios, moașa îngenunchează sub patrafir, leapădă copilul de Satana, iar preotul oficiază botezul și stropește copilul cu aghiasmă. Apa în care s-a botezat se aruncă în grădina preotului.

În finalul botezului, copilul este uns cu mir la tălpile picioarelor, după ce, în prealabil, i se taie din păr și se arde-n foc, rit de purificare. Moașa înfășie copilul, apoi i-l dă nașei care îl va duce spre casă „că-i al ii că-i botezat”. După botez, femeile, care i-au adus de mâncare lăuzei și familiei, vin să-și facă molitvă deoarece se crede „că-s spurcate”.

La Lăpuș dacă copilul se năștea într-o zi mare, să capete numele sfântului care se serba. Se credea că nou-născutul va dobândi trăsăturile personajului cu care a fost denumit. „Să fie cum o fost el și să margă și el pă drumu' celui după care a fost numit.” În vremurile de astăzi, tradiția a început să dispară, din cauza influenței citadine. Se dau copiilor tot mai multe nume domnești, de origine străină: Ramona, Loredana, Richard, Solomon, David etc.

Sosirea de la botez ocaziona o serie de prescripții ritualice. Nașa dă mamei copilul peste masă, rostind formula orală: „Ți-am adus pruncul luminat, curat, botezat, sfânt, alduit.” Nou-născutul este închinat pe la icoane să fie ferit de cele rele.

Masa este un centru spiritual, așezarea pe masă sau la masă este un principiu unificator. (Evseev, 1998: 258).

În cazul în care în familie au survenit la nașterile anterioare mai multe decese copilul era vândut ritualic pe fereastră. Ritualul era însoțit la datul pe fereastră și de un dialog magic: „-No, îm' dai copilu'?” –Ț' -îl dau. –Cu cât? –Cu cinci lei.” După vânzare avea noroc la el, iar banii îi ținea cumpărătoarea până era holtei.

Lucia Berdan considera că prin vânzarea rituală copilul trece printr-o moarte aparentă, după care renaște într-o nouă stare. (Berdan, 1999: 38).

În timpul în care nașii se aflau la botez, la casa părinților se făceau ultimele pregătiri. Odinioară, masa de botez avea funcție de diferențiere socială. Bogătașii dădeau masă mare. Săracii dădeau „un pic de masă”. Petrecerile erau animate de muzica la fluier la care cânta un bătrân. Mesenii închinau neconținut în sănătatea și viața îmbelșugată a nou-născutului.

În localitatea Lăpuș, nu se făcea botezul cu dar. Familia nu cumpăra niciun scutec, numai moașa dăruia familiei o pereche de izmene pe care le sfărteca și făcea scutece la copil.

Introducerea botezului cu dar este de dată mai recentă și aparține procesului de evoluție și dezagregare a obiceiului. Acum pun la botez bani în fașe, iar darurile sunt foarte diferite și constă în îmbrăcăminte pentru nou-născut cumpărate din comerț. Ca urmare a modernizării, botezul ia aspectul unei petreceri cu mâncare și băutură, la care abundă urările și felicitările care marchează bucuria familiei și a prietenilor pentru evenimentul nașterii.

În perioada celor șase săptămâni, lăuza este nevoită să respecte anumite interdicții, puse de omul din popor pe seama faptului că nu este curată. Nu-i era îngăduit să iasă din curte, nici să meargă la fântână, la izvoare sau la marhă (animale). „În grădină n-avea ce cota că spurca hotaru’.”

În perioada celor șase săptămâni se oficiau practici ritualico-magice profilactice și de purificare consacrate lăuzei. Îndată ce s-a vindecat, toate hainele de pe pat se scot în curte, unde se aprind sau se aruncă pe apă, rit de purificare.

Câteva zile scurse de la naștere însemna, în tradiția locală, sistarea interdicțiilor lăuzei. Aceasta era spălată de moașă cu zeamă de romaniță, fără săpun, având funcție profilactică. Apa se arunca la gunoi sau în closet.

În acest răstimp se oficiau și rituri de apărare a lăuzei, încât se credea că i se putea lua bărbatul. Astfel femeile bătrâne, bune cunoscătoare ale riturilor de naștere, veneau la casa lăuzei și puneau o secere cu vârful în jos, în fundul casei, împlântau un cuțit în colțul casei și întorceau o farfurie pe perete. Secera este emblema morții, iar cuțitul cu lama de metal, în folclorul românesc, este înzestrat cu proprietăți magice de apărare împotriva duhurilor rele.

Moașele empirice știau a remedia deformările fizice ale mamei, survenite după naștere. În astfel de situații, erau strânse cu un ștergar și cu frânghii. Pentru grăbirea vindecării de dureri lăuza era unsă cu unsoare de porc.

În procesul de încreștinare, biserica, în scopul substituirii vechilor rituri de purificare, a introdus în ceremonialul de naștere molitva, care este obligatorie pentru mamele creștine și are loc la șase săptămâni după naștere. Ea constă dintr-o dezlegare citită mamei de către preot și închinarea copilului în fața altarului și intrarea cu el în altar dacă era băiat. Fetele erau doar închinare în fața altarului.

În timpul celor șase săptămâni de după naștere, avea loc ceremonialul spălării rituale a moașei, care este un rit de purificare. Moașa era așezată pe un scaun, pe care se așeza o pernă brodată, semn al cinstitii ce i se dădea moașei de către „nepoată” (mama copilului). Nepoata lua apă în mâini și o spăla pe moașă din cap până-n picioare, rostind formula orală: „-Iartă-mă, moașă!”, la care ea răspundea cu formula „-Te iert.” Moașa era ștearsă cu un prosop brodat, apoi o săruta. Ștergarul și o basma se dădeau în dar moașei. În cadrul ceremonialului se plătea pruncul la moașă cu doi colaci, pe care se puneau un obiect de îmbrăcăminte, iar când se înmâna se rostea formula orală: „Moașă, primește puțânul meu către multul dumitale”, după care cele două se sărutau. În legătură cu spălatul ritual pe

mâini al moașei, la Lăpuș, exista o credință potrivit căreia moașei care rămânea nespălată de nepoată „îi ardeau mâsurile-n foc”.

Suita riturilor din cele șase săptămâni se încheie cu tunsul ritual al nou-născutului. Era oficiat de moașă sau nașă. Existau anumite zile când putea fi oficiat: marțea, joia, sâmbăta. Părul tuns se ardea în foc sau se arunca la gunoi.

### Îngrijirea copilului

După naștere, așa cum am mai amintit, copilul este expus unor acțiuni ale duhurilor malefice. Așa ne putem explica contracararea lor prin rituri-interdicții. Hainele copilului se uscau numai în casă timp de șase săptămâni „ca să nu să apropie de ele duhurile rele și să le spurce”. La Lăpuș, conform prescripțiilor ritualice, hăinuțele copilului se făceau din poalele mamei și din izmenele tatălui. Opincuțele se croiau dintr-o obdială. Înainte de botez, copilul nu putea rămâne singur în casă. Dacă totuși era lăsat, se punea lângă el cârligul de la sobă sau mătura „ca să aibă soțâie”. Legănarea în gol a leagănului, dacă se făcea, producea moartea copilului.

Una dintre condițiile fundamentale ale întreținerii vieții copilului era alăptatul, care se făcea numai din sânul drept, să nu fie stângaci. La Lăpuș exista credința că laptele de mamă, hrana principală a copilului, putea fi pierdut, ceea ce a dat naștere unor rituri și credințe de apărare. Femeile aflate la ciclul menstrual nu puteau trece prin văi, dacă treceau trebuia să-și amintească „să nu le rămâie laptele-n vale”.

Moașa supraveghea o perioadă de timp bunul mers al îngrijirii copilului, vindecării ombilicului, normalitatea suptului, a somnului copilului și a înfășării corecte.

Femeile se temeau de unele deformări fizice. Drept urmare „îl strângeau uneori în fașă până tăt era zvârci. Se temeau să nu rămână cracoș că era câte unu' că-i puteai da cu roata carului printre picioare”. Tot pentru prevenirea unor deformări, copilul era culcat pe o pernă cu gaură și astfel stătea cu capul în jos și îi venea mâncarea înapoi.

Știindu-se că niciun copil nu se poate dezvolta normal fără un somn liniștitor, mamele foloseau prescripții de medicină populară. Se fierbeau două, trei lingurițe de mac și i se dădea ceai, dar nu prea mult „ca să nu doarmă de tăt”.

Plânsul copilului era pus pe seama deochiului, al cărui efect putea fi alungat de descântec. Practica descântatului de deochi îmbracă forme interesante. Apa neînceptută era adusă de către descântătoare, fără a vorbi cu cineva. Momentul asociază tăcerea magică. În apă se face cruce cu cuțitul și se descântă. „S-o luat Ion, / De la casa lui, de la leagănuțu' lui, / Pă cale, pă cărare. / S-o-ntâlnit în miez de cale, / Cu nouă muroi, / Cu nouă fermecători / Și cu nouă diochitori. / Și în gură i s-o băgat / Și mare boală i-o lăsat. / Strigă Maica Domnului, din poarta ceriului. / -Ce te cânti? Ce te vaiți? / -Cum nu m-oi cânta și nu m-oi văita? / Că m-am luat de la casa mea, / De la leagănul meu, / Pă cale, pă cărare / Și m-am întâlnit în miez de miez de cale, / Cu nouă muroi, / Cu nouă fermecători, / Cu nouă diochitori / Și în gură mi s-o băgat / Și mare boală mi-o lăsat. / Zâce Maica Domnului așa: / -Nu zâce

nimică, / Că de-i boală lundă-bolundă, / Pice-i păru' capului, / Crepe-i țâțele, / Verse-i-să sângele. / De-i diochi de bărbat lund-bolund, / Să pieie cum piere roua de soare / Și ștopitu' sub picioare. / Descântecul e al meu, / Leacul de la Dumnezeu.” (Pițiș Dochia, 51, Lăpuș, 1979).

În faza a doua a practicii descântatului, baba meșteră lua cu cleștele nouă cărbuni, pe care îi număra magic de la nouă la unu. Dacă cărbunii se lăsau la fund, copilul era deocheat. Apoi i se dădea cu lingurița de trei ori din apa descântată la copil, iar o parte din ea se arunca pe streășină și se rostea formula orală: „Sfântă Marie, Sfântă de Tine, să nu steie rău' la prunc, cum nu stau picurii la streășină.” Descântătoarea turna din apă pe țâțanile de la ușă și zicea „Sfântă Fecioară, Sfântă de Tine, să nu steie dideochiul la prunc cum nu stau picurii la țâțanile ușii.”

Omul din popor a născocit practici de vindecare empirică pentru diferite boli care intervin mai des la copil. Între ele este „ulciorul”, care se vindeca prin „lătrarea” lui. O femeie mergea afară și una rămânea în casă. Moașa zicea: „-Ham, ham!” Cea din casă, mama pruncului, zicea: „-Ce bați ca și-on câne?” Moașa răspundea: „-După ulcioru' di la tine.” Ulciorul era lătrat de trei ori, apoi o femeie lua abureală de la fereastră, ungea ulciorul și apoi se vindeca.

Vărsăturile erau și ele alarmante pentru mamă și se credea că i s-o-ntors rânza pruncului. „Luam copilul și-l răsturnam cu picioarele-n sus și-l dădeam peste cap și ziceam: „Ce-i în rânza cocoșului să fie și-n rânza copilului. Ce-i într-a copilului să fie într-a cocoșului. Să făcea de trei ori și copilul nu mai vărsa laptele.”

Durerile din jurul ombilicului erau simptom de „zgaibă”. Pentru remediere se culegea o plantă numită bubovnic și o buruiănă de bubă, pe care le aducea moașa, le fierbea și îi dădea ceai la copil. Tot ea făcea dintr-un ou, făină, piper, poprică și ceară o turtă pe care o cocea pe lespede, apoi o aplica pe locul dureros.

Copilul putea fi afectat și de „moimă”. Era o umflătură pe care dacă n-ai văzut-o când s-a făcut, trebuia să o lași să se coacă. Pentru tratare, într-o cană cu lapte dulce se pune o plăcintă mică din in, care după ce se răcește se pune pe moimă. Și era bun „de mama lui leacu'.”

Pentru bolile de ochi sau bășicile de pe limbă se foloseau ceaiuri de plante medicinale, unsoare de călbas, folosită la umflăturile sub limbă.

Dinții se scoteau cu o ațucă, cu „on sir de spămă”. Se lega dintele și făcea „șmec” cu el afară. Apoi se pune într-o picioică, se azvârlea peste casă și se rostea formula: „Ler, ler, îți dau on dinte de ser / Și tu ne dă on dinte de oțal.”

Obiceiurile de naștere de la Lăpuș capătă o importanță deosebită prin complexitate, mulțimea actelor ceremonial-rituale, cuprinzând elemente de mare vechime.



Fetiță din Lăpuș; Foto: Mitruț Burghină

## BIBLIOGRAFIE

**BERDAN, Lucia**, 1999, *Fetele destinului*, Iași, Editura Universității Al. I. Cuza.

**BOT, Nicolae**, 1977, *Funcțiile agrare ale colindatului* în: Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca.

**CARAMAN, Petru**, 1983, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, București, Editura Minerva.

**EVSEEV, Ivan**, 1998, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, Editura Amarcord.

**GOROVEI, Artur**, 1976, *Literatura populară*, București, Editura Minerva.

**LAMBRIOR, Al.**, 1976, *Obiceiuri și credințe la români* în: Studii de lingvistică și folcloristică, Iași, Editura Junimea.

**STOICA-VASILESCU, Lia**, 1970, *Paparuda*, în: Revista de etnografie și folclor, Tom XV, Nr. 5.